

<https://doi.org/10.31470/2706-7904-2020-15-259-262>

ОБРАЗ ДОРОСЛОСТІ У СЕМАНТИЧНОМУ ПРОСТОРИ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

*The Image of Adulthood in the Semantic Space
of a Linguistic Personality*

Natalya Tokareva

DSc. in Psychology, Professor
Kryvyi Rih State Pedagogical University (Ukraine)
tokareva152681@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1428-3729>

Anzhelika Kolly-Shamne

DSc. in Psychology, Professor
Pereiaslav-Khmelnytskyi Hrihorii Skovoroda State Pedagogical University (Ukraine)
shamne@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-1541-6079>

Abstract

The article is devoted to the analysis of the problem of cognitive-semantic modelling of the subjective image of adulthood by schoolchildren of adolescence. The research procedure involved the use of conceptual analysis methods, analysis of vocabulary definitions, content analysis. Based on the results of 4207 text fragments and respondents' answers study, quantification units of the semantic field of the studied conceptsphere, the core and the peripheral part were identified. It has been stated that in the formatting of the subjective image of adulthood by schoolchildren of adolescence, there is a transition from empirical identification and awareness of predominantly «external» attributes of adulthood to a generalization of the internal relevant subsystems for assessing the world, oneself and other people.

Key words: *image of adulthood, linguistic personality, adolescence, logical-meaning construct, semantic field.*

Вступ

Introduction

Когнітивно-семантичне моделювання суб'єктивного образу дорослості набуває особливого значення у період зростання (дорослішання) дитини, протягом якого особистісні пошуки моделі «дорослого» життя набувають усвідомлюваного характеру

та означають ускладнення системи уявлень про себе. Образ дорослості стає у період дорослішання частиною картини світу як вихідного глобального образу, покладеного в основу світогляду людини.

Логіко-сміслові конструкти мовної картини світу підлітків та юнаків експлікують їх соціолект як суб'єктів мовлення і утворюють концептуальний простір ментального континууму, що є особливо актуальним для переосмислення семантичних індикаторів особистісного становлення людини у період дорослішання.

Метою роботи є виявлення психологічних особливостей мовної об'єктивації концептосфери на позначення феномену дорослості у свідомості підлітків та юнаків. **Гіпотеза** емпіричного дослідження означила припущення щодо значущості відмінностей концептуалізації суб'єктивного образу дорослості у мовній свідомості суб'єктів дорослішання різного віку.

Методи та методики дослідження *Methods and Techniques of the Research*

Вибірку дослідження склали 732 особи 10–17 років (учні загальноосвітніх шкіл м. Кривого Рогу), також респонденти молодшого шкільного віку (57 учнів віком 7–9 років) та студенти Криворізького державного педагогічного університету віком 20–27 років (72 особи).

Основу дослідження склали три вектори: уточнення особливостей лінгвалізації концептосфери на позначення феномену дорослості у семантичному просторі мовної особистості; дослідження психолінгвістичних особливостей концептуалізації суб'єктивного образу дорослості у підлітковому та юнацькому віці; означення вікової динаміки когнітивно-семантичної природи концептосфери дорослості у свідомості школярів.

У дослідженні нами був застосований метод концептуального аналізу (Полюжин, 2005 та ін.) та були використана анкета (із запитаннями відкритого типу), зорієнтована на виявлення усвідомлюваних та неусвідомлюваних тенденцій розгортання образу дорослості. Процедура дослідження передбачала використання методів концептуального аналізу, аналізу словникових дефініцій, контент-аналізу. За результатами вивчення 4207 текстових фрагментів і відповідей респондентів були виділені одиниці квантифікації семантичного поля досліджуваної концептосфери, ядро (семантичну константу) й периферійну частину (її інформаційно-змістовий та інтерпретаційний сегменти).

Результати **Results**

Аналіз змістової наповненості показників семантичного поля концептів *Дорослий* і *Дорослішати* (структурних елементів концептосфери на позначення феномену дорослості) дозволив виявити одиниці квантифікації семантичного поля досліджуваної концептосфери. Подальший аналіз когнітивно-семантичних характеристик і рангових позицій конструктів суб'єктивного образу дорослості респондентів засвідчив суттєві зміни у віковій динаміці концептотворення.

Молодші підлітки 10–11 років дотримуються переважно дитячої моделі концептуалізації образу дорослості (їх ранговий профіль близький до профілю респондентів молодшого шкільного віку), зосереджуючись на когнітивно-семантичних ознаках зовнішнього профілю: зовнішність, соціальні ролі (робота, сім'я), поведінка.

Старші підлітки 14–15 років й старшокласники періоду ранньої юності (16–17 років) у процесі концептуалізації образу дорослості більш зорієнтовані на дорослу модель виявлення даної концептосфери. Концепт *Дорослий* респондентами даної групи окреслений переважно ознаками внутрішнього профілю: життєвий досвід («Вони більше прожили, більше бачили»), відповідальність («Дорослі мають виховувати дітей», «Вони відповідальні за свої вчинки») та інтелектуальні властивості («Дорослі здатні вирішувати складні задачі»). Дані тенденції ще більше посилюються у семантиці вираження та об'єктивації суб'єктивного образу дорослості студентами.

Аналіз даних матриці інтеркореляцій показав перехідний характер підліткового віку; суб'єктивні образи дорослості, створені респондентами молодшого і середнього підліткового віку, достовірно (при $p < 0.05$ і $p < 0.01$) корелюють із моделлю дитячого образу дорослості, а концепти старших підлітків та юнацтва – вже із дорослим баченням специфіки концептосфери на позначення феномену дорослості (із ранговим профілем студентства): $R_s = 0.85$ і $R_s = 0.8$ (при $p < 0.01$). Означені тенденції дозволяють констатувати, що, при значній стійкості ядра концептосфери на позначення феномену дорослості в цілому, периферійні сегменти цієї системи (і зокрема – інтерпретаційний) змінюються у віковій динаміці. Досліджувана концептосфера не лише входить до ядра мовної свідомості школярів, але й моделює особливу семантичну зону у семантичному просторі становлення мовної особистості.

Висновки **Conclusions**

У дослідженні були уточнені психолінгвістичні особливості мовної об'єктивації концептів *Дорослий* і *Дорослішати* у свідомості суб'єктів дорослішання,

означені тенденції вікової динаміки когнітивно-семантичної природи концептосфери дорослості у свідомості школярів різного віку.

У формативанні суб'єктивного образу дорослості відбувається перехід від емпіричного виявлення та усвідомлення переважно «зовнішніх» атрибутів дорослості до узагальнення *внутрішніх* релевантних підсистем оцінювання світу, себе та інших людей (передусім, дорослих). Основні трансформації суб'єктивного образу дорослості у семантичному просторі мовної особистості відбуваються у підлітковому віці, який і має бути об'єктом корекційних та профілактичних інтервенцій у динамічному контексті психологічного супроводу дорослішання.

Представлені у даному дослідженні матеріали є частиною дослідницького проекту (Токарева, 2015; Shamne, 2013), що має за мету означення тенденцій концептуалізації вікових періодів у мовній свідомості респондентів різних вікових та соціокультурних груп. Перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо у вивченні особливостей презентації семантичних конструктів дитинства та старості у мовній картині сучасного світу.

Література *References*

- Полужин, М. М. (2005). Концептуальна система як базове поняття когнітивної семантики й теорії мовної особистості. *Проблеми романо-германської філології* (с. 5–20). Ужгород: Ліра.
- Токарева, Н.М. (2015). Психологія комунікативного моделювання особистісних конструктів у підлітковому віці. *Дис. д-ра психол. наук*. Київ.
- Shamne, A.V. (2013). The conceptual model of psychosocial development in the period of adolescence. *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology*, 3, 165–169.